ימים אחרונים דחה"פ

א. בנוגע דער זהירות ניט צו עסן מצה שרוי' אין חג הפסח איז ידוע וואס דער אלטער רבי שרייבט אין זיין תשובה[1] אז „המחמיר תבוא עליו ברכה . . טעמא רבא איכא במילתא ליזהר מחשש איסור דאורייתא" [און ווי ער איז דארטן אויך מבאר די פרטים און איז מחלק צווישן בישול מצה שנתפררה (אדער אריינלייגן אין מרק) און „מצה טחונה שעושין ממנה עגולים" וואס „יש לדון בזה דין תערובות"], און ער איז מסיים „ומ"מ ביו"ט האחרון המקיל משום שמחת יו"ט לא הפסיד".

לפועל אבער האט מען געזען די הנהגה פון רבותינו נשיאינו, אז אין די סעודות פון אחרון של פסח[2] פלעגן זיי ניט נאר מקיל זיין, נאר אויך מדקדק זיין עסן מצה שרוי'[3].

וואס אויב יעדער מנהג ישראל „תורה היא"[4], איז עאכו"כ אז דאס איז אזוי בנוגע א הנהגה בפרסום[5] פון רבותינו נשיאינו[6].

מ'וואלט לכאורה געקענט מסביר זיין, אז כוונת הנהגתם איז געווען צו מהדר זיין (ניט אין אכילת מצה שרוי' בשייכות צו אחרון של פסח, נאר) אין „שמחת יו"ט" — מ'קען אבער אזוי ניט מסביר זיין[7] וואס (נוסף ע"ז וואס ביי די אנדערע יו"ט האט מען ביי זיי ניט געזען א מנהג כיו"ב; און אויב צוליב שמחת יו"ט, איז דאס דאך שייך (לכאורה) אויך ביי חג[8] הסוכות וחג השבועות[9] דער אלטער רבי זאגט דאך „המקיל משום שמחת יו"ט לא הפסיד", ד.ה. (ניט נאר איז דאס א קולא אין דער זהירות וואס פאדערט זיך בחגה"פ, נאר) ס'איז אין דעם נאר וואס „לא הפסיד" אבער ניט קיין ריוח — הידור „משום שמחת יו"ט".

ב. מען וואלט געקענט זאגן, אז די הנהגה הנ"ל איז כדי מאכן א חילוק והיכר[10] צווישן אחרון של פסח[11] און די ז' ימים שלפנ"ז[12],

---

1) ס' ו (נדפס בסוף ח"ו דשו"ע אדה"ז). וראה שערי תשובה לשו"ע או"ח סו"ס תס.

2) ובכל שבעת ימי הפסח נזהרין ביותר ממצה שרוי' ולכן המצות שעל השלחן מכוסות, שמא יפלו עליהן מים וכו' — ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' ע' לז. ספר השיחות ה'ש"ת ע' 37. תש"ב ע' 105.

3) כ"ה בסה"ש תש"ב שם בהנהגת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע. וכן נהג כ"ק מו"ח אדמו"ר.

4) תוד"ה נפסל מנחות כ, ב. מהרי"ל הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153 (והמנהג תורה היא). וראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א.

5) משא"כ הנהגה סתם או עראית, ועאכו"כ שבצנעה.

6) להעיר שהלשון בתוס' ומהרי"ל שם „מנהג אבותינו תורה היא".

7) וכדמוכח גם מסה"ש שם בנוגע לאביו: אבער אחש"פ, הגם עס איז אים געווען שווער בכלל צו עסן מצה שרוי' פונדעסטוועגן כו'.

8) ואדרבה, באחש"פ הרי ההידור בשמחת יו"ט בא ע"י קולא בזהירות חשש חמץ, משא"כ בשאר יו"ט שההידור בשמחת יו"ט הוא בלי כל חשש כלל.

9) אלא שיש לדחות דבפסח שאוכלים מצה הרי משום שמחת יו"ט מקום להקל לאכול (במקום מצה קשה) מצה שרוי' או קניידלאך, משא"כ בשאר יו"ט. אבל ראה לעיל הערה 8.

10) כן משמע לכאורה מספר השיחות שם: פונדעסטוועגן פלעגט ער דאס טאן בכדי להראות. וראה גם ס' המנהגים—חב"ד ע' 43.

11) וע"ד שמצינו בשמע"צ (סוכה מז, א) שמיתב יתבינן (בסוכה) ברוכי לא מברכין, ומ"מ „אין ישנים בסוכה דבשלמא גבי אכילה איכא היכרא דהא אין מברך, מה שאין כן בשינה שליכא היכרא" (מרדכי הובא במג"א סי' תרסח סק"ב. ועד"ז הוא במהרי"ל הל' סוכה).

12) להעיר משו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קפח (וש"נ)

ס'איז אבער שוער צו זאגן[13] אז לשם היכר אליין — זאל מען מהדר זיין[14] צו עסן שרוי', ובפרט ווי מ'האט געזען די הנהגה פון רבותינו נשיאינו, אז זיי האבן מדייק געווען לשרות בכל מאכל ומאכל[15] (אויב צוליב א היכר — וואלט מען ניט געדארפט עס זאל זיין בכל מאכל).

ג. ע"פ פשוט י"ל, אז וויבאלד דער אלטער רבי פסק'נט אז "המקיל משום שמחת יו"ט לא הפסיד" האט מען מטעם זה גופא מהדר געווען לשרות באחש"פ — צו מדגיש זיין דעם חידוש דין והוראה פון אלטן רבי'ן.

און ע"ד ווי מען געפינט אין גמרא[16] אז "רב אחא ברי' דרבא מהדר אתרי וחד" (נעמען א הדס וואס האט נאר "שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים"[17]) ווי די דיעה פון רב כהנא, כאטש רב כהנא האט געזאגט "אפילו תרי וחד" און "תלתא בחד קינא כל שכן דכשר"[18], נאר "הואיל ונפיק מפומי' דרב כהנא", האט תלמידו אין דעם מהדר געווען[19].

פון דעם אבער וואס זיי האבן געטאן דאס בכל מאכל ומאכל איז מובן אז דאס איז ניט (נאר) מצד דעם טעם פון "הואיל ונפיק מפומי' דאדה"ז", נאר דאס האט א שייכות, איז נוגע צום עצם ענין פון אחרון של פסח, ובמילא — צו אלע זיינע פרטים (כולל — מאכלים).

וכמדובר אמאל[20] אין דעם דיוק הלשון מנהג ישראל תורה היא, אז (דאס איז ניט נאר א זאך וואס האט א תוקף פון תורה (ע"ד מנהג אבותינו בידינו, אל תשנו מנהג אבותיכם[21]), וכתשובת הרשב"א הידועה[22], נאר) דער מנהג איז (אויך) א (תורה) הוראה אויף זיין תוכן וענין מיוחד — ובנדו"ד, אויף דעם תוכן וענין מיוחד פון אחרון של פסח.

ד. וי"ל די נקודת הביאור בזה (בפני־מיות הענינים):

ס'איז ידוע[23] דער חילוק צווישן פסח און שבועות בנוגע חמץ, אז בפסח איז חמץ אסור ובתכלית און בשבועות איז חמץ ניט נאר מותר, נאר אדרבה א חיוב,

---

דאחר שחתם בונה ירושלים יענה אמן אחר ברכת עצמו כו' כדי לחלק בין ברכות של תורה לרביעית שהיא מד"ס.

13) עוד יל"ע בזה ע"פ הידוע שמחמירין בכמה דברים ביו"ט שני של גליות דלא אתו לזלזולי ב' — ראה טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סתצ"ו ובנ"כ. וראה גם שו"ע אדה"ז סתע"ה ס"ל לענין אכילת מצה כו'. ואולי אינו שייך לנדו"ד, כי זהו רק בענין השייך ליו"ט, ולא בענין השייך לכל ימי החג (וכמו בסוכה — ראה שו"ע אדה"ז סתרל"ט סי"ט). וראה חק יעקב או"ח סתצ"א "דמקילין כמה דברים ביום אחרון של פסח באיסור חמץ הואיל והוא רק ספיקא דיומא כו'". וראה לקמן בפנים סעיף יו"ד.

14) להעיר מסה"ש שם (ריש ס"ב): אחרון של פסח פלעגט מען פריער ניט עסן מצה שמורה דוקא. ומשמע קצת שזה הי' בכדי להדגיש את השינוי בין אחש"פ לשאר הימים, ואעפ"כ לא נאמר שהיו מהדרים לאכול מצה פשוטה.

15) ראה ספר השיחות שם.

16) סוכה לב, סע"ב.

17) לשון רש"י שם ד"ה תרי.

18) רש"י שם ד"ה מהדר.

19) ולהעיר לענינו ממשנ"ת בתניא פל"ב "והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים", שי"ל שלאחר שגילה אדה"ז ענין זה, יש בזה לא רק שלילת השכר "לא הפסיד", כ"א גם "ריוח" גדול שמקיים ציווי אדה"ז, שע"ז מתקשר עם אדה"ז (ראה בפנים בענין הואיל דנפיק מפומי' דר"כ) — ראה לקו"ש חי"ז ע' 223 הערה 68.

20) לקמן ע' 58. ושו"נ.

21) ירושלמי שם.

22) ח"א ס"ט.

23) בהבא לקמן — ראה תו"א ס"פ ויקהל ד"ה קחו (פט, ג. צ, ריש ע"ב) וביאורו בהוספות בתו"א שם (קיד, ג ואילך. קטו, ד. קטז, ב). אוה"ת ד"ה הא לחמא (ויקרא כרך ב) ע' תנו ואילך. ובכ"מ.

די שתי הלחם בשבועות דאַרפן זיין דוקא „חמץ (תאפינה)"[24], און יתרה מזה דווקא זיי ווערן אַ מתיר[25] פאַר (מנחות) מצה[26].

און די הסברה בזה איז: „חמץ" ווייזט אויף הגבהה והתנשאות, וואָס איז דער מקור פון כל מיני רע, און דערפאַר איז בפסח, ווען מען האַלט ערשט ביי „יציאת מצרים", מוז מען דעמאַלט „אַנטלויפן" פון „חמץ", ביז צו דעם אופן פון „לא יראה"[27] און „לא ימצא"[28]. משא"כ בשבועות, וואָס קומט נאָר דער עבודה פון ספירת העומר — ווען מ'איז מברר די אַלע זיבן מדות פון נפש הבהמית און מיט אַלע זייערע פרטים (חסד שבחסד וכו') — דאַן איז חמץ ניט נאָר ניט קיין סתירה צו עבודת ה', נאָר אדרבה: מען שטייט דאַן אין אַ מצב אַז מיט דעם חמץ גופא קען מען (ובמילא — דאַרף מען) אויפטאָן אין עבודת התורה ומצות (וע"ד „ויגבה לבו בדרכי ה'"[29]; ווייל דער תכלית העילוי איז „אתהפכא חשוכא לנהורא", אַז מ'זאָל דעם חושך גופא[30] מהפך זיין לאור, און דערפאַר דאַרף בשבועות זיין — „חמץ (דוקא) תאפינה".

ה. עפ"ז איז מובן אַז מעין זה איז אויך באחרון של פסח: בשעת מען האַט שוין — באחרון של פסח — געציילט (מברר געווען) אַלע זיבן ספירות (מדות) פון דער ערשטער (און הויפט) ספירה ומדה — דאזיל עם כולי יומי[31] — חסד (וואָס לאחרי זה קומען די סעודות פון אחרון של פסח — סעודת הלילה וסעודת היום) — מען האַט שוין גע־פועל'ט אַ בירור אין אַ מדה און אינעם כלל פון אַלע זיבן מדות (ווי זיי שטייען אין חסד (חסד שבחסד גבורה שבחסד וכו')) — איז כאָטש אַז מען האַלט נאָך דאַן ניט ביי דער דרגא (פון שבועות) אַז פון חמץ גופא זאָל מען אויפטאָן אַן ענין של קדושה ומצוה (וויבאַלד עס איז נאָך ניט געווען דער בירור פרטי פון פרטיות המדות (כ"א כלולה מז')),

דאַרף שוין אַבער דעמאַלט עכ"פ ניט זיין אַזוי שטאַרק די זהירות אין דער עבודה פון מצה (לחם עוני — ביטול ואתכפיא), צו פאַרהיטן זי אפילו פונעם חשש חמץ של מצה שרוי':

דעמאַלט האָט מען בכח אויסצונוצן אין עבודת השם אויך אַן ענין וואָס איז ניט בתכלית הביטול והשפלות — און מהאי טעמא (וויבאַלד מ'האָט דעם כח צו טאָן דאָס — דאַרף מען דאָס טאָן, און דערפאַר) איז מען מהדר במצה שרוי'[32] (ביז אַז דאָס איז, כפשוטו, די (אכילת ה)שרוי' מאַכט די מצוה פון „שמחת יום טוב").

ו. וויבאַלד אַז אַלע ענינים דרבנן נעמען זיך פון תורה[33], וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון[34], י"ל עד"ז בנדו"ד,

---

24) אמור כג, יז. מנחות נב, ב.

25) ראה מנחות סח, ב. תוד"ה כבשי (שם מח, ב). ועוד. וראה צפע"נ הל' נדרים ח, ד.

26) והמנחות שמביאין מן הישן — הותרו ע"י שתה"ל דאשתקד.

27) בא יג, ז.

28) שם יב, יט.

29) דה"ב יז, ו. וראה ר"ח שער הענוה פ"ו (רלד, ר"א): שיהיי יקר רוח וגבה נפש בעניני עוה"ב כו'. לקו"ת במדבר (טו, ג). ועוד. וראה פירוש המלות (מהדו"ב) פקמ"ז.

30) עפ"ז מובן אריכות ודיוק סיפור חז"ל: אותן מצעות כו' הציעה לו בהיתר (מנחות מד, א).

31) ראה זח"ג קג, א־ב. קצא, ב.

32) ועפ"ז יש לפרש הלשון בסה"ש שם „בכדי להראות" — להראות ענינו ותוכנו דאחש"פ.

33) ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, א): ז' מצות דרבנן . . יוצאות ונמשכות ממצות התורה וכלולות בהן כו'.

34) פסחים ל, ב. וש"נ.

אַז אָט דער תוכן ואופן פון אכילת מצה באחש"פ נעמט זיך (און — איז מעין) פון דעם ענין ואופן פון אכילת מצה מדאו־רייתא בשביעי ש"פ.

דער ביאור בזה: פון פסוק[35] „ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלוקיך" לערנט מען אפ[36] „מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות". דאָס מיינט[37], אַז הגם אַלע זיבן טעג (חוץ — ליל דיו"ט א' דפסח) זיינען גלייך אין דעם דין פון רשות, וויבאַלד אַבער אַז מען לערנט דאָס אַפ פון שש"פ[38] איז מובן אַז דער עיקר הענין פון רשות איז בשש"פ, און פון שש"פ ווערט עס נמשך און אויפגעטאָן[39] אין די אַנדערע ששת הימים פון פסח.

איז מבואר אין חסידות[40] אַז דאָס וואָס בשש"פ איז אכילת מצה „רשות" איז דאָס למעליותא, דאָס גופא (וואָס דאָס איז „רשות") באַווייזט אַז די אכילת מצה פון שש"פ דערלאַנגט נאָך העכער ווי די מדריגה וואָס ווערט דערגרייכט דורך אכילת מצה בלילה הראשון וואָס איז חובה (ע"ד[41] ווי דער ענין פון תפילת ערבית רשות[42]).

וכשם ווי דאָס איז אין דער פעולה והמשכה מלמעלה, עד"ז איז מובן בעבודת האדם[43]: אכילת מצה של חובה (אַדער — מצוה[44]) ווייזט, אַז ער מצד כחות עצמו האַלט נאָך ניט ביי דער עבודה פון מצה (לחם עוני) — ביטול ואתכפיא, און דערפאַר ווערט אויף אים אַרויפגעלייגט באופן פון חיוב און מצוה, ער זאָל זיין זהיר אין דעם: משא"כ דער ענין פון „רשות", אַז מען לאָזט עס איבער צו זיין רצון, איז עס אַ באַוויז אַז מען פאַרלאָזט זיך אויף אים, ד.ה. אַז מען דאַרף אים ניט היטן און אים מחייב זיין אין דער זהירות ועבודה פון ביטול: די עבודה פון אכילת מצה איז שוין געווארן אַן ענין וואָס ער קען (און וועט) אַליין דורכפירן[45].

און דאָס איז פאַרבונדן מיט דעם וואָס דאָס איז שביעי של פסח: ע"ד ווי גערעדט פריער ביי אחש"פ, אַז וויל מ'האַלט שוין ביים ציילן די זיבעטע ספירה (סיום הבירור פון דער ערשטער פון אַלע זיבן מדות), שטייט מען שוין אין אַ מצב ודרגא צו קענען און דאַרפן מהדר זיין במצה שרוי';

עד"ז בשש"פ — זייענדיק דער זי־בעטער טאָג פון דעם זמן ווען נגלה

---

35) ראה טז, ח.

36) פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז סתע"ה סל"ב.

37) ראה שער האמונה פ"כ־כא.

38) ע"ד החילוקים (ועד להלכה בפועל) — בין הדבר שנאמר הדין בו בפירוש ואלו — שנלמדין ממנו (תו"י יומא ג, ב. חינוך מצוה שס. וראה אנציקלופדיא תלמודית כרך ז' ע' קא. וש"נ).

39) וכמדובר כמה פעמים בכל הענינים שבתורה שהדבר המלמד הוא „המקור" שממנו נמשך הדבר הנלמד (ראה לקו"ש ח"ה ע' 241).

40) שער האמונה שם. דרמ"צ כד, ב. ביאוה"ז להצ"צ ע' צה ואילך. ד"ה וע"פ כו' ששת ימים תרס"ח. לקוטי לוי"צ (לזהר) ח"ב ס"ע פז.

41) ביאוה"ז להצ"צ וד"ה וע"פ כו' ששת ימים הנ"ל. לקוטי לוי"צ שם.

42) מבואר בלקו"ת סוכות פ, ג. שה"ש כד, ב. ביאוה"ז לאדהאמ"צ (יג, סע"ד ואילך) ולהצ"צ (ע' פה ואילך).

וראה במקומות שנסמנו בהערה 40 ששייך לזה ששש"פ הי' קרי"ס שבה נאמר (בשלח יד, יד) ואתם תחרישון, בעתיקא תליא מילתא (זח"ב מח, א). אלא שלכאורה זהו למעלה לגמרי מעבודת ועשיית האדם גם מבחי' רשות (ראה ביאוה"ז להצ"צ שם ע' צג. לקו"ש חי"ח ע' 354. וש"נ). ואכ"מ.

43) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 275 ואילך (באופן אחר).

44) ראה מכות (ח, א) כו"כ דוגמאות דחובה או מצוה. אנציקלופדיא תלמודית ערך חובה מצוה רשות.

45) ועוד אופן ודרגא דרשות — שנתעלה כ"כ עד שאינו מוכרח עוד לעשי' זו ותועלתה.

עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם*[45], וואס דער־פאר איז לא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ — ווערט דאן (ביום השביעי) אט דער גילוי (פון דעם „לא הספיק וגו'") — „עצרת", נקלט בפנימיות ביי יעדן אידן, און דערפאר איז דעמאלט אכילת מצה נאר רשות[46].

ז. ס'איז אבער מובן אז ס'איז דא א חילוק צווישן שש"פ און אחש"פ: בשש"פ איז דאס דער זיבעטער טאג פון יציאת מצרים, דורך „נגלה עליהם", דעמאלט איז געקומען דער גילוי מלמעלה[47]. און ווי דאס איז געווען כפשוטו, אז בקרי"ס איז געווען דער גמר פון יציאת מצרים, וואורום ביז דעמאלט איז נאך געווען אימת מצרים עליהם[48].

און בשעת עס איז געקומען דער זיבעטער טאג, איז דער גילוי מלמעלה געווארן באופן של עצרת וקליטה, ובמילא האט דאס געפועל'ט אמירת שירה בא אידן.

און דעריבער איז דאן דער ענין פון אכילת מצה בא זיי שוין בקליטה בפנימיות — רשות, כנ"ל.

משא"כ אחש"פ איז דער זיבעטער טאג פון ספה"ע, די עבודה מצד דעם מטה, דער בירור פון דעם מענטשן אין זיינע זיבן מדות,

און ווי דאס איז געווען כפשוטו בפעם הראשונה, אז ביציאת מצרים האבן די אידן מצד עצמם אנגעהייבן ציילן די טעג צו קבלת התורה, ווען עס וועט זיין דער תעבדון את האלקים על ההר הזה[49] —

איז בשעת מען קומט שוין צו צום זיבעטן טאג פון ספירה ועבודת המטה, איז דאן די עבודה פון אכילת מצה (ביטול הישות) ניט נאר אן ענין פון רשות, נאר מען קען שוין עסן און מ'איז מהדר במצה שרוי (וואס האט א חשש חמץ), וואורום מ'איז מעלה אויך די בחינה אין עבודת ה', כנ"ל.

ח. דאס איז בלויז א ביאור אין א פרט פון אחש"פ, אלס א זמן וועו מ'איז משלים די ספירה ובירור פון די (ערשטע) זיבן (מדות) ספירות (דחסד) פון ספה"ע; עס איז אבער מובן אז דער מנהג פון מהדרין לשרות האט א שייכות צום ענין פון אחש"פ, א טאג וואס (כשמו כן הוא) איז מסיים ומשלים דעם יו"ט פון זמן חירותנו חגה"פ (ועד"ז בנוגע שש"פ, כדלקמן).

וועט מען דאס פארשטיין בהקדם דעם „וואורט" פון צמח צדק (וואס כ"ק מו"ח אדמו"ר ברייגנט אין זיינע שיחות)[50]: דער לעצטער טאג פסח רופט מען מיט דעם נאמען אחרון של פסח, דאס הייסט אז אחרון של פסח, דער לעצטער טאג פון פסח, איז דער סיום פון דעם וואס עס האט זיך אנגעהויבן די ערשטע נאכט פון פסח. די ערשטע נאכט פסח איז אונזער יו"ט וואס הקב"ה האט אונז אויסגעלייזט פון מצרים, די גאולה ראשונה דורך משה רבינו וואס ער איז געווען דער גואל ראשון — דאס

---

*45) נוסח ההגדה פיסקא מצה זו ושם לפנ"ז פיסקא ויוציאנו.

46) ראה בכל הנ"ל (נוסף על הנ"ל הערה 40) בדרושים ד"ה ששת ימים בלקו"ת צו, סידור, אוה"ת. ועוד.

47) ראה לקו"ת צו יד, ד.

48) וראה לקו"ש ח"ג ע' 878. ח"ז ע' 270.

49) „הגדה" הובאה בר"ן סוף פסחים. וראה לקמן ע' 114.

50) סה"ש ה'ש"ת ע' 72.

איז געווען דער אַנהייב; אחרון של פסח איז אונזער יו"ט אויף דער גאולה אחרונה, וואָס הקב"ה וועט אונז אויסלייזן פון דעם גלות אחרון דורך משיח צדקנו, וואָס ער — משיח צדקנו — איז דער גואל אחרון; דער ערשטער טאָג פסח איז משה רבינו"ס שמחה טאָג, און אחרון של פסח איז משיח"ס שמחה טאָג.

וואָס דער ענין (אַז אחרון של פסח איז פאַרבונדן מיט דער גאולה העתידה) איז מרומז (ווי אַלע ענינים פון פנימיות התורה) אויך בנגלה דתורה — די הפטרה פון אחש"פ איז „עוד היום גו' ויצא חוטר וגו'"[51] —

וואָס די הפטרה רעדט באריכות וועגן דער גאולה העתידה ע"י משיח צדקנו און וועגן די פרטי היעוד וואָס וועלן דאָן מקויים ווערן. ווי ס'איז מבואר בכמה מדרשי חז"ל און אויך געבראַכט אין רמב"ם[52], וועגן דער הנהגה בימות המשיח, וואָס וועט זיין אינעם אופן פון „וגר זאב עם כבש גו'" ביז „כי מלאה הארץ דיעה את ה'", און וועגן דעם קיבוץ גליות וואָס איז מתואר אין די פסוקי ההפטרה: „והי' ביום ההוא וגו' לקנות את שאר עמו גו' ומאיי הים".

וכידוע[53] אַז דער בעש"ט פלעגט זיך נוהג זיין צו עסן דריי סעודות אין אחש"פ און די דריטע סעודה (וואָס איז געווען לפנות ערב) האָט מען געפרופן „סעודת משיח" — און דאָס איז מטעם הנ"ל, ווייל באחש"פ איז מאיר גילוי הארת משיח.

ט. אַ חילוק כללי צווישן די צוויי אופני גאולה — די גאולה ראשונה פון מצרים, און די גאולה אחרונה העתידה לבוא[54]:

ביי יציאת מצרים שטייט „כי ברח העם"[55], ווייל „הרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו"[56], האָט מען דערי־בער געמוזט אַנטלויפן פון רע („טומאת מצרים"[56]) — און אין דעם מצב האָבן זיך די אידן געפונען ביז קריעת ים סוף בשש"פ (ווי ס'איז פאַרשטאַנדיק אויך פון פשטות הענינים, אַז ביז דעמאָלט איז נאָך געווען אימת מצרים עליהם, כנ"ל) —

און דערפאַר „לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחיפזון יצאת מארץ מצרים"[57], עס דאַרף זיין די זהירות גדולה פון חמץ, ובחפזון — ברח, און די עבודה פון מצה לחם עוני — ביטול ואתכפיא.

אין דער גאולה האחרונה לעת"ל שטייט „לא בחיפזון תצאו"[58], ווארום

---

51) ואף שהטעם בזה איתא (בשו"ע אדה"ז סת"צ סי"ג) לפי שבליל פסח היתה מפלתו של סנחריב, הרי מפלת סנחריב היתה בליל ראשון של פסח (שנאמר השיר יהי' לכם כליל התקדש חג גו').
וי"ל שמרומז בזה כי בהפטורה זו (בנוב לעמוד גו') מבואר נצחונו של חזקי', שביקש הקב"ה לעשותו משיח (סנהדרין צד, א). וזה שייך לאחש"פ כדלקמן בפנים.

52) הלכות מלכים פי"ב. אלא שלשיטתו ביד ה"ז רק משל וקאי על אוה"ע, ולדעת הראב"ד כו' אינו משל (ראה נ"כ שם). — וגם הרמב"ם עצמו מפרש דבריו בידו וז"ל באגרת תחיית המתים פ"ו: מש"כ דמשל הן „אין דברינו זה החלטי כו' ואם הוא כפשוטו הרי יהי' נס כו' כעין אמרם לא הזיק נחש ועקרב בירושלים". וראה ג"כ הגש"פ (קה"ת תשמ"ז ושלאח"ז) ע' תרנג בהערה, ובארוכה — לקו"ש חכ"ז ס"ע 203 ואילך. וראה גם לקו"ש חט"ו ע' 417 ואילך.

53) ראה היום יום ע' מז.

54) בכל הבא לקמן ראה (נוסף על הנ"ל הערה 23) לקו"ש חט"ז ע' 124 ואילך. וש"נ.

55) בשלח יד, ה.

56) תניא פל"א.

57) ראה טז, ג.

58) ישעי' נב, יב. וראה המשך וככה תרל"ז בתחלתו. שם פרק קכט.

דעמאלט וועט זיין „ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[59], ס'איז ניטא קיין מציאות פון רע און טומאה פון וועלכע מ'זאל דאַרפן אַנטלויפן.

און וויבאַלד אַז אחרון של פסח איז אַ יו"ט פאַרבונדן מיט דער גאולה האחרונה און ס'איז דאַן מאיר הארת המשיח דעריבער דאַרף ניט זיין די זהירות פון מצה שרוי' — מ'שטייט העכער דערפון, וכנ"ל.

יו"ד. נאַכמער: אין דער גאולה אחרונה, איז נוסף וואַס עס וועט זיך אויספירן דער ענין פון „ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אַז עס וועט מער ניט זיין די מציאות פון רע, נאָר עס וועט זיך אויך אויפטאָן דער אמת'ער ענין פון אתהפכא:

און ווי מען זאָגט אין דער הפטרה פון אחש"פ „ושעשע יונק גו' ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה", אַז אויך דער (נחש) צפעוני — יצה"ר[60] וועט נתהפך ווערן לטוב — און אַ הארה וגילוי דערפון וועט נמשך באחש"פ,

וואַס דערפאַר איז מען דאַן מהדר בשרוי' ובכל המאכלים, ווייל אָט די בחינה און חשש וואַס אין מצה שרוי' ווערט דעמאָלט נתהפך לטוב וקדושה און קען אויסגענוצט ווערן בעבודת ה' און אויך בשמחה[61], אַנהייבנדיק בשמחת יו"ט.

און אויך דער ענין דריקט זיך אויס בהלכה בנגלה דתורה: דער דין[62] איז, אַז „מי שנמשכה סעודתו במוצאי יו"ט האחרון ש"פ עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ בסעודה אף שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל". ד.ה. אין דער סעודה פון אחרון של פסח עסט ער חמץ[63], כאָטש אַז ער זאָגט שפעטער בברכת המזון, ביום חג המצות הזה[64].

יא. תורה איז דאָך כללות ופרטות נאמרה, ועד"ז בענינינו: דאָס וואָס עס האָט זיך געריידט לעיל, אַז די ערשטע

---

59) זכרי' יג, ב.

60) סוכה נב, א.

61) וזה למעלה יותר מהבחי' דמצה עשירה שאינה באה לידי חימוץ (המבואר במקומות הנ"ל הערה 23, 54).

62) שו"ע אדה"ז סתצ"א ס"ג ממג"א וחק יעקב שם.

במשנה ברורה שם (סק"א) כתב „אמנם אם עדיין לא בירך בהמ"ז בודאי אין לו לאכול חמץ דהרי יצטרך לומר יעלה ויבוא משום דאזלינן בתר התחלת הסעודה כדאיתא לעיל בסו"ס קפח וא"כ יהי' תרתי דסתרי" — אבל צע"ג, כי הדין שבמג"א וח"י אפשרי רק לפני ברהמ"ז, שהרי משתחשך אסור לאכול אחרי ברהמ"ז קודם מעריב והבדלה (שו"ע או"ח סי' רצט). וראה גם כף החיים (סק"ח) שמסתימות לשון הפוסקים משמע שגם קודם ברהמ"ז שרי. וראה הערה 64.

63) אלא שע"פ נגלה הטעם בזה „לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל כיון שחשכה הוא לילה לכל דבר וכבר הלכה ממנו קדושת יו"ט כו' אכילת חמץ שאינו תלוי כלל בקדושת היום" (שו"ע אדה"ז שם). ולהעיר מט"ז או"ח סו"ס תרסח. וראה לקמן ע' 128. ואכ"מ.

64) כן משמע במשנ"ב שם, מדכתב „יצטרך לומר יעלה ויבוא כו' וא"כ יהי' תרתי דסתרי" [ולא — „ולא יוכל לומר יעלה ויבוא . . כי יהי' תרתי דסתרי" (ע"ד הדין בסקפ"ח שמביא, דמי שנמשכה סעודתו למוצ"ש והתפלל ערבית אינו מזכיר של שבת)] — ומשמע מזה, שגם לדבריו אין ב„סתירה" זו לפטרו מאמירת יעלה ויבוא.

ויש לומר שאינו דומה לדין הנ"ל (בסקפ"ח), כי שם „דבריו סותרים" כלשון אדה"ז בשולחנו שם (סי"ז) „שתחלה התפלל תפלת יום שלאחריו ואח"כ מזכיר יום העבר"; משא"כ בנדו"ד, שהמדובר באכילה (אכילת חמץ). ועצ"ע.

*) בדפוס ראשון דמשנ"ב במקום התיבות „אמנם . . בודאי" איתא „ולע"ד נראה פשוט דבודאי" (ולפ"ז פלי"ג על דין המג"א). אבל בדפוס תרס"א (ושלאח"ז — שהוגה ותוקן ע"י **המחבר עצמו** — הוא כבפנים.

נאַכט פסח איז דער יו"ט פון גאולה ראשונה — יציאת מצרים, און דער סיום פון פסח (אחרון של פסח) איז פאַר־בונדן מיט דער גאולה העתידה — אין דעם באַשטייט דער חילוק כללי צווישן די ערשטע צוויי יו"ט טעג פון פסח און די לעצטע צוויי טעג יו"ט; ד.ה. אַז אויך שש"פ, וואָס איז דער סיום פון פסח, איז שייך צו דער גאולה העתידה[65].

[און בארץ ישראל איז דאָך דאָס דער סיום ממש, און מען פראַווועט דעם טאָג די סעודה פון משיח, בשש"פ].

און ווי דאָס קומט אויך אַרויס אין דעם, וואָס דוקא בקריעת ים סוף, וואָס איז געווען בשש"פ, איז בטל געווארן מצרים וקליפת מצרים, אין דעם אופן אַז „לא נשאר בהם עד אחד"[66], וואָס דאָס איז מעין פון דעם ביטול הרע והעברת הטומאה אין כללות העולם וואָס וועט זיין לעת"ל „ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ";

און אַזוי איז אויך בנוגע דעם בירור הניצוצות דקדושה פון מצרים, אַז דער שלימות פונעם בירור פון אַלע ניצוצות הקדושה שבמצרים — וואָס דערפאַר לא תוסיפו עוד לראותם[67] איז געווען בקריעת ים סוף — און „גדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים"[68], וואָס דאָס איז בדוגמא צום שלימות הבירור פון אַלע ניצוצות קדושה שבכל העולם לעת"ל.

און דעריבער איז ביי קריי"ס געווען דער גילוי אלקות אין אַן אופן פון „מראין[69] אותו באצבע (ואומר זה א־לי)", און „ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים"[70] — על דרך ווי ס'ווערט זיין לעת"ל[71]: „ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו"[72], און „ואשפוך[73] רוחי על כל בשר (אויך אויף עבדים ושפחות[74]) ונבאו גו'".

און אַזוי האָט זיך ביי קריעת ים סוף אויפגעטאָן אין וועלט אויך דער ענין פון אתהפכא — „ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה"[75], אַז דער חשך אַליין האָט מאיר געווען, בדוגמא ווי דאָס וועט זיין לעת"ל, וועו „ולילה[76] כיום יאיר"[77].

וי"ל, אַז אויך דער ענין (די שייכות פון שש"פ צו דער גאולה העתידה) איז פאַרבונדן מיט דער בחי' וענין פון אכילת מצה רשות. וואָרום אַט די

---

65) אלא שזהו ענין גאולה העתידה שביצי"מ (ראה לקו"ש חי"ז ע' 271 ואילך. ובכ"מ).

66) בשלח יד, כה.

67) ראה ל"ת להאריז"ל (וס' הליקוטים) ר"פ תצא. שהמ"צ ס"פ ראה.

68) מכילתא בא יב, לו. פרש"י בשלח טו, כב.

69) בשלח טו, ב. מכילתא ופרש"י שם. מדרש תהלים (באבער) סח, יד. זח"ב סד, ב. ח"ג כב, סע"ב.

70) וראה גם לקוטי לוי"צ שם: ובקרי"ס היו הכל בשוה כו' אפילו עוברין שבמעי אמן אמרו ג"כ שירה כמו הגדולים שהיו הכל בשוה.

וראה לקו"ש חל"א ע' 70 ואילך.

71) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלה ואילך.

72) ישעי' מ, ה. דכמו לעת"ל שהבשר עצמו יראה כבוד ה' כמבואר במ"א (וראה תו"ח תצוה תפב, א ואילך. שער האמונה פכ"ה), עד"ז הי' בקרי"ס דראתה שפחה על הים, ולא שהיתה עלי' במדריגתה. וראה שער האמונה פכ"א. המשך תער"ב שם.

73) יואל ג, א. וראה דב"ר ס"פ תצא: לעת"ל שאני עוקר יצה"ר מביניכם שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם אני מחזיר שכינתי ביניכם מנין שנאמר והי' אחר כן אשפוך את רוחי על כל בשר וגו'. ראה אוה"ת נ"ך ע' תנט. תיט. ועוד.

74) שם, ב.

75) בשלח יד, כ.

76) תהלים קלט, יב. ראה שערי אורה מג, ב. המשך תער"ב שם ע' תתקלד ואילך. ובכ"מ.

77) להעיר מב"ר ר"פ מקץ. נתבאר באוה"ת מקץ (בראשית כרך ה) תתקעד, ב ואילך.

המשכה וגילוי פון שש"פ „נק' רשות ועלמא דחירו"[78].

און אויך דער אופן העבודה פון רשות איז בדוגמת העבודה אין דעם זמן דלעתיד לבוא וועז עס וועט זיין „שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ"[79], „שאין בהם לא זכות ולא חובה"[80], עס וועט ניט זיין דער ענין החיוב והמצוה, און בכלל — „באותו[81] הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ולא תחרות כו' ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד כו' שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

(משיחות אחש"פ תשכ"ז, תשל"ז)

78) דרמ"צ שם. וראה בארוכה שער האמונה שם.

79) קהלת יב, א.

80) שבת קנא, ב.

81) רמב"ם סוף וחותם הל' מלכים.